

Jezusovo umivanje nog učencem pri zadnji večerji (Jn 13, 1-15) - znamenje evharistije

Priprava

Odlomek o umivanju nog je kot uvertura v drugi del Janezovega evangelija – Knjigo slave (Jn 13-21). Vstopimo v dvorano zadnje večerje in opazujemo dogajanje. Ne glejmo samo z očmi, ampak s celotnim bitjem. Odprimo duha, naj nas prežema skrivnost dogodka.

Jezus s svojimi učenci obhaja rešitev izraelskega ljudstva iz Egipta. To ni bilo neko golo spominjanje zgodovinskega trenutka izhoda. To obhajanje je posedanjalo, klicalo k notranji prenovi in kazalo na dobroto Boga, ki jo je izkazal do izvoljenega ljudstva. Poživljalo je upanje, da bo prišel rešitelj in postavil Davidovo kraljestvo. Dnevi pred tem so bili dnevi očiščevanja. Popoldne tega dne so Judje v templju obredno klali velikonočna jagnjeta in njihovo kri izlivali ob oltarju.¹

Večerja, ki jo obhaja Jezus s svojimi učenci, ne vsebuje samo obhajanja tega spomina, ampak odpira novo skrivnost, ko bo novo pashalno jagnje (1 Kor 5,7) s svojo žrtvijo izpolnilo upanja vsega človeštva. V njej se združujeta stara in nova zaveza. Konča se prva in v polnosti razodeva slednja. Jezus razbije staro logiko "zob za zob, oko za oko" in nas uči največje ljubezni, ki daje življenje za svojega bližnjega (Jn 15,13). Izkazal nam je ljubezen do konca (Jn 13,1).

Celoten odlomek umivanja nog se odvija med večerjo, ki vse dogodke povezuje v celoto. Večerja tvori vsebinski okvir Jezusovega poslednjega uvajanja učencev v njegovo skrivnost. Vso njeno resnico bo lahko razumel samo tisti, ki bo dopustil, da ga Jezus umije,

ter se ustavil in "prisluhnil" njegovi aretaciji, trpljenju in smrti (poglavja 13-18). Kajti, zgodi se lahko, da postane hudičevo orodje tudi tisti, ki je umit in "pride" od te pashe, iz te vode. To se dobro pokaže pri Petru (18,17.26-27), še na bolj krut način pa pri Judu (13,2.30; 18,2-3). Razlika je v tem, da Peter po razpravljanju z Jezusom (13,7-9) "ponovno vstopi", Juda pa za vedno "odide ven" in Jezusa izda (13,30).

To je večerja resnice, ko se v globinah razodeva skrivnost Kristusove osebe. Učenci ga spoznavajo kot Gospoda (13,6.13), Učitelja (13,13) in Božjega Sina (13,1; 14,2). Vse te podobice pa se združujejo v drži ponižnega služabnika (13,14).

Večerje se končajo, videnja se izčrpajo, vendar ta večerja nosi v sebi nekaj večnostnega, eshatološkega. Sedaj še ne moremo v polnosti razumeti njenega bistva, če pa bomo svojega duha v ponižnosti odpirali Besedi, ki nas nagovarja, bo ta skrivnost vstopala v našo notranjost in nas prežemala.

Ljubezen do konca

Uvodna znamenja v prvi vrstici nam odprejo vrata v skrivnost dogajanja. *"Pred praznikom pashe je Jezus, ker je vedel, da je prišla njegova ura, ko pojde s tega sveta k Očetu, in ker je vzljubil svoje, ki so bili na svetu, tem izkazal ljubezen do konca"* (13,1). Odkriva se nam bogastvo tem: pasha (velika noč), Jezusova ura, zavest njegove identitete in njegova ljubezen.

Besedilo poudarja, da se je Jezus popolnoma zavedal vsega, kar se bo zgodilo. Pred

očmi je imel bližajoče se trpljenje (Jn 13,1-3). Na ta dogodek Kristusove zapuščenosti in našega odrešenja nas evangelist Janez pripravlja že v predhodnih poglavjih, ko predstavi izdajalca Juda in njegov načrt (6,64.70-71), Marijino maziljenje v Betaniji (12,1-11) in Jezusovo notranje vznemirjenje pred bližajočo se uro trpljenja (12,27-30).²

Tisti Jezus, ki ljubi svoje (13,1), v čigar roke je Oče položil vsako oblast (13,3), je prevzet od groze, vznemirjen, izdan, maziljen, mrtev in pokopan. Kljub tej veliki stiski in ob vsem spoznanju tiste ure, h kateri so se bili usmerjeni vsi njegovi dnevi na zemlji, prostovoljno sprejema načrt svojega Očeta. V tej uri se izpopolnjuje prehod izraelskega ljudstva skozi Rdeče morje (2 Mz 12-14); Sin odhaja k Očetu, pasha dobiva novo obliko. Na vidiku je nova ljubezen, ki gre do konca in bo dospela do svoje dokončne dovršitve. Križ bo postal znamenje prehoda k Očetu. Bistvo Kristusovega zavedanja teh trenutkov ni v tem, da mu je vse, kar se bo zgodilo, popolnoma jasno, temveč v njegovi zavestni in svobodni odločitvi, s katero sprejema ponižanje, trpljenje in smrt.

Jezus se zaveda svoje enosti z Očetom in ljubljenosti (15,9), in sedaj je napočil čas, da to ljubezen podeli s "svojimi" in se jim tudi tako razodene. Odnos Oče-Sin, ki ga opisuje prvih dvanajst poglavij Janezovega evangelija, se od tu naprej izraža v povezavi Sina z učenci. V uvodu opisa večerje (13,1) je dvakrat omenjena Jezusova ljubezen do učencev (gr. *agapáo*). Oče ljubi svet preko svojega Sina. Ljubil ga je že s samim poslanjem svojega Edinorojenca (3,16). Edinorojenec se sedaj vrača k Očetu, vendar ljubezen ostaja (15,9).³

S poudarkom zaimka "svoje" pokaže Janez na intenzivnost Jezusove ljubezen do učencev. S pojasnilom "ki so bili na svetu" opisuje učence kot tiste, ki so izbrani in za vedno pripadajo Kristusu. Kljub slutnji bližnjega odhoda k Očetu jih ljubi do kon-

ca. Že prej jih je ljubil, vendar se v trenutku največje stiske njegova ljubezen izraža v polnosti in dobiva epilog.

V besedni zvezi "je vzljudil svoje" lahko vidimo in slišimo vse Jezusove skrivnosti, nauke in znamenja, ki jih je razodeval učencem. Besedo "do konca" moramo razumeti bolj v načinovnem kot v časovnem smislu. Pomeni izkazati ljubezen do zadnjih vlaken človeškega in božjega. Jezusova ljubezen ne pozna pogojev in meja, ker je premagala zadnjo in največjo človekovo mejo, to je greh in smrt.

Umivanje nog

Če "večerja" daje okvir celotnega dogajanja, je "umivanje nog" tisti središčni simbol, ki ves odlomek povezuje v celoto. Z opisom Jezusovega umivanja nog svojim učencem pojasni Janez na svojski način to, kar sporočajo ostali evangelisti ob dogodku postavitve *evharistije*: Božja ljubezen, ki se razodeva v služenje in daritvi, postaja vir odpuščanja in življenja. Oba dogodka napovedujeta trpljenje in ustanovitev trajne skupnosti Jezusovih učencev - Cerkve.

Petrova reakcija "Gospod, ti mi noge umivaš?" (13,6) kaže na njegovo globoko nerazumevanje Jezusove skrivnosti. Težavno ozračje je moralo vladati, ko je učenec poskušal odvrniti učiteljevo ponižno dejanje ljubezni. Izkaže se, da Peter ne razume poti Jezusovega mesijanstva, njegove poti Križa (prim. Mr 8,32; Mt 16,22). Ne uspe razumeti načina, s katerim želi Jezus razodeti svoje božanstvo. Razumel bo šele kasneje, po smrti in vstajenju, ko bo v trpljenju do konca zlomljen njegov človeški napuh in bo razsvetljen od Svetega Duha.

Tudi Juda ni dojel bistva dogajanja. "Med večerjo je hudič Judu Iškarjotu, Simonovemu sinu, že položil v srce namen, da Jezusa izda" (Jn 13,2). Zaznati je mogoče velik kontrast med Judovim izdajstvom in Jezusovo brezmejno ljubeznijo, ki se žrtvuje vse do konca; Jezus, edinorojeni in ljubljeni božji Sin, opravlja delo

zadnjega sužnja, ko umiva noge svojim učencem, tistim, ki ga bodo zapustili in izdali.

V luči teh nasprotij je v pripovedi z veliko pozornostjo opisana vsaka Jezusova kretnja. Umivanje nog nehote postaja znamenje paradoksalnosti inkarnacije in evharistije. To suženjsko opravilo ni kot nek privesek Jezusovemu božjemu dostojanstvu, ampak spada k samemu bistvu le-tega. Ne zakrije in ne zatemni njegove slave, ampak jo razodeva. To se bo izkazalo tudi na križu.

Ko Peter po pogajanju sprejme, da ga Jezus umije, verjetno še ne doume bistva tega dejanja in misli bolj na zunanje očiščenje svojega telesa (13,9). Učitelj pa v ospredje postavi skupnost, da bi vsi "imeli delež" z njim (13,8). Umivanje pomaga apostolom vstopati v Kristusovo skrivnost in jih pripravlja na pohujšanje trpljenja. Le tisti, ki se pusti očistiti in umiti tudi od znotraj, bo zmogel sprejeti čase preizkušnje.

Jezus je želel s svojim paradoksalnim dejanjem dati primer prave ljubezni in služenja: "Zgled sem vam namreč dal, da bi tudi vi delali tako, kakor sem jaz vam storil" (13,15). Kristus, ki učencem umiva noge in razlaga svoje dejanje, se zaveda, da mu je Oče vse izročil v roke. Zaveda se svojega dostojanstva Učitelja in Gospoda. Njegovo dejanje ni preprosto moralno opozorilo, ampak razodetje, ki nam razkriva logiko ljubezni in služenja. V njem se razodeva vodilo njegovega življenja in bistvo njegovega poslanstva, saj "ni prišel, da bi mu stregli, ampak da bi stregel in dal svoje življenje v odkupnino za mnoge" (Mr 10,45). Preko služenja in darovanja je vsem na razpolago.⁴

Učencem pomaga vstopiti v skrivnost smrti in vstajenja, ki rešuje svet. To zahteva svojo ceno. Tudi oni morajo biti pripravljeni služiti do konca in v pokorščini Besedi ukloniti lastno voljo. Kot Peter morajo biti pripravljeni sprejeti pohujšanje in ponižanje, ko jim Gospod umiva noge (13,6-9), On, v katerega verujejo, da je prišel od Boga in ga kličejo Učitelj in Gospod. Postajati Jezusov učenec po-

meni pričakovati v zvestobi in potrpežljivosti, da On umije, da On odreši - vse do smrti. Kdor ne vzdrži njegovega pogleda in njegovih rok, ki umivajo, se pridruži Judu, ki se zapušča večerjo in se umika v noč (Jn 13,30).

Dejanje Kristusovega umivanja nog ni samo njegovo mesijansko razodetje, ampak tudi pouk učencem, naj ga posnemajo (13,12-15). Krščanska skupnost je povabljen, da prehodi pot služenja in darovanja. Poklicanost Cerkve k služenju ne pomeni, da se odpoveduje svojemu dostojanstvu, ampak da po zgledu svojega Učitelja išče svoje dostojanstvo v ponižnosti in služenju.

Vrhunec Božje ljubezni se uresničuje v najglobljem ponižanju Sina - v njegovem sestopu in izpraznjenju (gr. *kenôô*), v učlovečenju. Jezus se je pred svojim trpljenjem zavedal, "da je prišel od Boga in odhaja k Bogu" (13,3). Sprejel je vlogo sužnja in "se ni ljubosumno oklepal svoje enakosti z Bogom" (Flp 2,6).⁵ Takšno ponižnost lahko vžiga samo ljubezen, ki prihaja od Boga.⁶

Je v meni toliko ponižnosti, da se pustim umiti, ali pa kot Peter vztrajam v svoji samozadostnosti in se v strahu pred Jezusovim pogledom umikam v temo? Dovolim, da se Jezus dotakne tudi moje notranjosti, mojih misli, namenov in čustev, in jih očisti? Sem pripravljen sestopiti s prestola svojega napuha in v ponižnosti odpreti temne kamrice svojega življenja, ki kličejo po odrešenju? Mogoče se branim in sam sebi dopovedujem, da je z mano vse v najlepšem redu. Takrat se Jezusu skupaj s Petrom zarotujem: "*Ne boš mi umival nog, nikoli ne!*" (Jn 13,8).

A sestop z lažnega prestola slave je edini vstop v resnično življenje. Priznanje slabosti in nepopolnosti je začetek novega in resničnega. Ko se zavedam svoje zaznamovanosti z izvirnim grehom in potrebe, da mi Jezus umije noge, postajam njegov učenec, odrešen in svoboden, in sprejemam "delež" z Njim. "*Blagor ubogim v duhu, kajti njihovo je nebeško*

kraljestvo” (Mt 5,3). Blagor ponižnim, kajti ti bodo ozdravljeni!

Odložil je vrhnje oblačilo

»Vstal je od večerje, odložil vrhnje oblačilo, vzел platno in se z njim opasal” (Jn 13,4). Gre za novo spremenjenje. Kakor na *gori* “bleščeča, nad vse bela” (Mr 9,3) oblačila razodevajo njegovo Božje sinovstvo, tako odlaganje oblačila pred umivanjem nog kaže na služenje kot bistvo njegovega božjega veličastva.⁷ Ko je *razkrit* človeškega dostojanstva, pričuje za božje. Glas, ki je na gori razodel: “Ta je moj ljubljeni Sin, njega poslušajte” (Mr 9,7), mu sedaj govori, “da mu je Oče dal vse v roke in da je prišel od Boga in odhaja k Bogu”.

Jezus po korakih pripravlja učence, da vstopijo v skrivnost smrti in vstajenja, ki rešuje svet. Njegovo *odlaganje vrhnjega oblačila* je napoved, kaj se bo zgodilo z njimi na vrtu in na križu. Želi jih pripraviti, da ga bodo lahko prepoznali, tudi ko bo njegovo telo oropano vsega dostojanstva in tudi ko bo po velikonočnem jutru oblečen v nova oblačila. Ko bo njegovo telo razgaljeno in ponižano, bodo lahko vedeli, da to ni njegova dokončna podoba. Iz groba bo vstal z *novim* oblačilom, ki bo sijalo v barvah, ki jih “tako ne more pobeliti noben belivec” (Mr 9,3). Gospodovo odlaganje vrhnjega oblačila opozarja na krhkost in minljivost človeškega in hkrati na Božjo moč, ki preustvarja.

Imeti delež z Gospodom, pomeni za učence pripravljenost, da z njim odlagajo svoja oblačila, da postajajo služabniki. Kdor hoče biti na novo oblečen, se mora najprej sleči. Samo v novih oblačilih mu bodo lahko učenci prisluhnili in razumeli, kaj jim je storil (13,12).

Nova zapoved ljubezni

Jezus svojim učencem izrecno naroča, naj mu v njegovem dejanju ponižnosti sledijo: “Če sem torej jaz, Gospod in Učitelj, vam umil noge, ste tudi vi dolžni drug drugemu umivati noge” (Jn 13,14). Enako naročilo najdemo pri

zapovedi ljubezni: “Novo zapoved vam dam, da se ljubite med seboj! Kakor sem vas jaz ljubil, tako se tudi vi ljubite med seboj! Po tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, če boste med seboj imeli ljubezen” (Jn 13,34-35). Umivanje nog in zapoved ljubezni stojita na isti ravni in eno dejanje osvetljuje drugo. Zapoved ljubezni se izkazuje v dejanju vzajemne ljubezni, ki jo simbolizira umivanje nog. Ta Jezusova zapoved ima tako kristološko (»kakor sem jaz ljubil vas«) kot eklezialno dimenzijo (»ljubite se med seboj«). Zapoved ljubezni najde v Kristusu izvir in model.⁸

Uporabljanje edninske in ne množinske oblike v zapovedi poudarja enost in središčnost vseh mnogoštevilni izrazov krščanskega življenja v zapovedi ljubezni. Zaradi njenega izvira in modela je to *nova* zapoved. Vzajemna ljubezen med Bogom in človekom, ki jo izraža ta nova zapoved, je eshatološka novost, ki vstopi v človeški svet. Ljubezen je nova, ker je znamenje in sad novega sveta, ki ima svoj začetek v Kristusovem prihodu. Janez uporablja v svojem evangeliju in v pismih pridevnik “nov” samo v povezavi z ljubeznijo. Zanj ne obstaja nobena druga *novost*. Ljubezen je deležnost življenja v Bogu in pričakovanje novega sveta, katerega že vdihavamo. Za Janeza pomeni ljubezen predvsem *epifanijo Boga*.

Novo zapoved ljubezni je potrebno razumeti v kontekstu Jezusovega odhoda (Jn 13,33). To je zapoved, ki bo veljala predvsem za čas Cerkve, za čas, ko Jezus ne bo več vidno prisoten med svojimi učenci. Jezus ve, da ga bodo učenci iskali (13,33). Nova zapoved je odgovor na trepet učencev, da bi ga izgubili. Bratska ljubezen je *kraj*, kjer Jezus ostaja med njimi trajno navzoč. Ljubezen je prostor, kjer se podarja Sv. Duh (14,15), je prostor, kjer Jezus uresničuje Očetovo voljo in tako prostor srečevanja s Sv. Trojico (14,23). O tem piše Janez tudi v svojem prvem pismu: “Ljubi, ljubimo se med seboj, ker je ljubezen od Boga in ker je vsak, ki ljubi, iz Boga rojen in

Boga pozna. Kdor ne ljubi, Boga ni spoznal, kajti Bog je ljubezen" (1 Jn 4,7-8). Boga ni mogoče razumeti in doseči zgolj z intelektualno močjo, ampak ga je potrebno okušati v celoti človeške resničnosti, v njeni globini - v ljubezni. Kajti "Bog je ljubezen" (Jn 4,8). Z Bogom se lahko združi samo tisti, ki se je po Njem naučil ljubiti. Kdor ne ljubi, ne more govoriti o Bogu. Brez izkustva ljubezni so besede o Bogu prazne in neresnične. Odnos z Bogom v ljubezni pa je tisto, kar človeka prenavlja, kar ga osvobaja in usmerja, kar ga dela *novega človeka*. Uresničevanje zapovedi ljubezni po Jezusovem vzoru prebujajo v človeku hrepenenje, ki jo je vanj položil troedini Bog.⁹ Želja biti umit in očiščen je vstopno mesto za razumevanje novosti Jezusove zapovedi ljubezni. Ta želja človeka postopoma preoblikuje v nekaj novega, še bolj resničnega in človeškega. Ko se uči sestopati s prestolov svojih malikov, se uresničuje v svoji izvorni poklicanosti. To je poklic služenja v ljubezni, ki gradi odnose in rojeva življenje.

Voda in kri

Voda v Janezovem evangeliju ne pomeni samo simbola očiščevanja.¹⁰ Janez poroča, da sta ob Jezusovi smrti iz njegove prebodene strani pritekla *kri in voda* (19,34). Voda predstavlja tukaj uresničenje Božje obljube: "Kdor veruje vame, bodo, kakor pravi Pismo, iz njegovega osrčja tekle reke žive vode" (7,38). Voda napoveduje dar Sv. Duha. Ta se bo kakor voda razlil nad vse človeštvo in daroval življenje.¹¹ Voda še ni dokončna uresničenje Božjega načrta. Voda kliče po krvi, ki se "preliva za mnoge" (Mr 14,23). Kri kot sedež življenja je simbol Jezusovega trpljenja, po katerem je darovano odrešenje in življenje. Jezusovo umivanje z vodo zato napoveduje tudi delež v njegovem trpljenju, v njegovi krvi in v njegovi slavi. Voda, ki jo pri zadnji večerji izliva na noge svojih učencev, je znamenje tiste vode, ki bo pritekla iz njegove strani ob

dopolnitvi njegovega življenja (19,30). Voda in kri bosta tedaj pričevali, da je ta *služabnik*, ki je učencem umival noge, resnično *Gospod* (prim. Jn 20,20.25.28; 21,7.12.15.16.17.21).

Vse delam novo

Evangelist Janez nam v pripovedi o umivanju nog med zadnjo večerjo predstavlja Jezusovo popolno ljubezen in predanost človeku. Ta ljubezen se v polnosti udejanja v žrtvijo na križu. Sinoptični evangeliji to popolno izročitev opišejo v prizoru postavitve evharistije. Janez prestavi Jezusa kot služabnika, ki tudi zadnjemu grešniku umije noge. V tem je razodetje njegovega veličastva. To je znamenje in ne čudež, ki bi sam od sebe spreminjal učence. Znamenje kliče k spreobrnjenju, to pa rodi ljubezen in vero. Kristusovo ponižno dejanje služenja vabi k posnemanju. V tem se uresničuje *novost* krščanskega življenja. Samo v Gospodovem Duhu se lahko uresniči napoved: "Glej vse delam novo" (Raz 21,5)!

1. Prim. A. Rebić, *Biblijske starine*, Zagreb, Krščanska sadašnjost, 1983, 25.
2. Prim. D. Senior, *La passione di Gesù nel Vangelo di Giovanni*, Milano, Ancona, 1993, 26-27.
3. Prim. M D'Agostino, "Si alzò da tavola, depose le sue vesti...", v: *Parole di vita* 49 (4/2004), 12.
4. Prim. B. Maggioni, La lavanda dei piedi e li comadno dell'amore, v: *Evangelizzare* 29 (9/2001), 526.
5. Naloga umivanja nog je bilo delo sužnjev in judovski rabi ga ne sme terjati od hebrejskega služabnika (prim. F. Oražem, *Leto Kristusove skrivnosti*, Ljubljana, Družina, 1989, 44).
6. G. Zevini, P. G. Cabra, *Lectio divina per ogni giorno dell'anno (Tempo di Quaresima e Triduo pasquale) - volume 3*, Brescia, Quariniana, 2003, 398.
7. Prim. M D'Agostino, n.d., 13.
8. Prim. B. Maggioni, n.d., 526.
9. A. Louf, *Milost zmore več*, Ljubljana, župnijski urad Ljubljana - Dravljce, 2001, 164.
10. Voda je v Jn omenjena okoli dvajsetkrat (1,26.31.33; 2,7.9.9; 3,5.23; 4,7.10.11.13.14.17.46; 5,7;7,38; 13,5;19,34).
11. Prim. M D'Agostino, n.d., 12.